

הקד...הל

תשע"ה

נוער מוביל תהליכים חברתיים וערכיים

ידיה וליבן

נוער מוביל תהליכים חברתיים וערכיים 151

"וחי אחיך עמך..."

(ויקרא כה, לז)

צדק חברתי יהודי

רציונל: גלי המחאה החברתיים שפקדו בשנתיים האחרונות את החברה הישראלית, בד בבד עם יוקר המחיה המאמיר, מעלים לדיון קשיים חברתיים וכלכליים של החברה הישראלית.

לסענת המוחים, מדינת ישראל, הסובלת מפערים חברתיים וכלכליים מן הגבוהים שבין מדינות העולם, מתקשה לאפשר לכל תושביה צרכי קיום בסיסיים כגון דיור, מזון ומרפא. המונח "צדק חברתי" אינו מופיע בתורה או במקורות חז"ל מאוחרים יותר. עם זאת, למקרא הפסוקים העוסקים במצוות שמירה, במצוות היובל, באיסור הלואה בריבית, ביחס לעני, לגר ולתושב, לאלמנות ויתומים, ברור כי הקו המנחה הנו הרצון למנוע היווצרות פערים וחוסר שיוון קיצוני.

ביחידה זו אנו מבקשים להציף דיון בעקרונות המנחים את הצדק החברתי, בעין ובמעשה, שלאורם יוכלו התלמידים לבחון את האירועים המתגלגלים לפתחם, להעריך את דרך הפעולה הנכונה בהם וליישם את הצדק החברתי בדרך יהודית נאותה.

שלב א' של הפעילות שלפניכם נועד לעורר את המשתתפים לחשיבה על צדק חברתי יהודי. שלב זה נועד לאפשר כל אמירה, מחשבה ודעה במטרה לברר את הלכי הרוח והקשיים המשותפים למרכיב התלמידים בכיתה.

שלב ב' של הפעילות נועד לרתום את המשתתפים להעלאת רעיונות מעשיים לקידום ומימוש ערכי הצדק החברתי.

וחי אחיך עמך...

מסרחת:

1. לברר עם המשתתפים את משמעות המונח "צדק חברתי" ואת שורשיו היהודיים בהלכה ובהגות.
2. להביא למודעות המשתתפים כי צדק חברתי חשוב לכולם.
3. לעודד את המשתתפים להעלות רעיונות מעשיים למימוש ולקידום צדק חברתי יהודי.

חלק א'

עזרים:

- נספח מס' 1: "צדק חברתי יהודי" - אסופת קטעי מידע מגוונים בנושא "צדק חברתי יהודי" (9 מקורות שונים)
- נספח מס' 2: "העם דורש צדק חברתי (יהודי)" - דף איש, כמספר המשתתפים
- נספח מס' 3א': "אח שלי" - דף משימה זוגי, מחצית ממספר המשתתפים
- נספח מס' 3ב': "אח שלי" - דף משימה קבוצתי, כמספר הקבוצות
- נספח מס' 4: "אלו דברים" - כמספר המשתתפים
- נספח מס' 5: "דף שיקוף" - הצעה

מהלך ההפעלה

שלב הכנה: המנחה יבחר את קטעי המקורות מתוך אסופת קטעי המידע: "וחי אחיך עמך" - צדק חברתי יהודי" - נספח מס' 1, ויערוך דף מקורות לכיתתו (זוגי, קבוצתי או למליאה).

שלב א' - פתיחה

להלן כמה הצעות לעידוד חשיבה על נושא "צדק חברתי יהודי":

הצעה 1:

- שמש אסוציאציות סביב המושג "צדק חברתי" או הפסוק "וחי אחיך עמך"

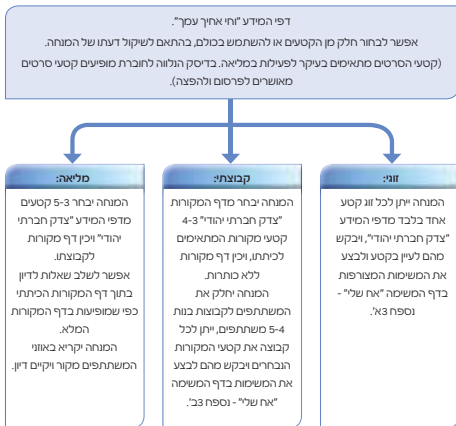
הצעה 2:

- המנחה יבחר אחד מקטעי המקורות (נספח מס' 1) ויקריא אותו באוזני המשתתפים, או יקרין סרטון ויברר עם המשתתפים מחשבות, תובנות או רגשות שהתעוררו בעקבות קטע זה.

הצעה 3:

- המנחה יחלק למשתתפים דף אישי - "וחי אחיך עמך" (נספח מס' 2 א') ויבקש מהם לעיין בו ולבצע את המשימה.
- המנחה יקיים סבב בין המשתתפים ויבקש מהם לשתף את המליאה במחשבות שלהם על אודות המחאה למען "צדק חברתי".

שלב ב' - זוגי/ קבוצתי/ במליאה

שלב ג' - מליאה

- המנחה יבקש מנציגי הקבוצות או הזוגות לשתף את המליאה בתוצרי החשיבה שלהם.
- המנחה יחלק למשתתפים דף משימה אישי "אלו דברים" (נספח מס' 4) ויבקש מן המשתתפים למלא אותו.
- המנחה יאסוף את הדפים לצורך הנדירת הנשאים המרכזיים.

שלב ביניים:

- מחנך הכיתה יחד עם נציגי הכיתה יענינו בדפים שנאספו ויבחרו ארבעה-חמישה קשיים, אתגרים או נושאים המשקפים את הלכי הרוח המרכזיים בכיתה.
- מומלץ לסכם ולמנות את מספר ההתייחסויות הכיתתיות לכל קושי, אתגר או הצעה שהועלו.
- עשויים לעלות נושאים כגון:
 1. פערים בין מרכז לפרפריה
 2. תרבות הצריכה ומיתוג
 3. מעגל העוני ו"השמירה הקצרה"
 4. אחריות חברתית
 5. סוציאליזם וקפיטליזם
 6. הצנע לכת
 7. מחאה חברתית
 8. ועוד
- כל נושא יירשם על דף A3 כמותר. דפים אלו ישמשו את הכיתה בחלק ב' של הפעילות.

חלק ב':

עזרים

5-4 דפי A3 כמתואר בשלב הביניים

מדבקות קטנות צבעוניות (10 מדבקות עבור כל משתתף)

מכשירי כתיבה

נייר דבק

מהלך ההפעלה

שלב א' - קבוצתי

המנחה יחלק את המשתתפים ל 4-5 קבוצות, כמספר הכותרים שבהם רוצים לעסוק (דפי A3 משלב הביניים).

כל קבוצה תתבקש להציע רעיונות לשיפור ולקידום הקושי או האתגר המוצג בכותרת.

שלב ב' - מליאה

- המנחה יתלה את הדפים על קירות החדר.
- המנחה יחלק לכל משתתף 10 מדבקות קטנות צבעוניות (אין חשיבות לצבע).
- המנחה יבקש מן המשתתפים להסמל בחדר ולסמן במדבקה את עשרת הרעיונות החשובים ביותר והמעשיים ביותר בעיניו.

סיכום:

- המנחה יעבור עם המשתתפים על הרעיונות שבהם בחרו מרבית המשתתפים (מומלץ לסמן רעיונות אלו בצבע בולט) - רעיונות אלו יהוו בסיס ל"דף שיקוף" כיתתי בנושא "וחי אחיך עמך" - צדק חברתי יהודי.

בנוסף:

- הכיתה תבחר רעיון אחד לשינוי או לקידום בקשר לצדק חברתי, שבו הם רוצים ויכולים לפעול, במישור האישי או הכיתתי לאלתר, בלי להמתין להמשך התהליך.

- דף צבעוני הכולל גם תיאור של עבודת הכיתה
- מצגת
- סרטון ב-youtube
- פתיחת דף פייסבוק
- חולצה, סווצ'ר, כובע

סיכום שלב הקהל כיתתי:

- המנחה/ מחנך הכיתה ונציגי הכיתה ינסחו "דף שיקוף" ובו ארבעה רעיונות מעשיים לשינוי או לקידום הצדק החברתי במרחב האישי והציבורי (רצ"ב דוגמה לדף שיקוף, נספח מס' 5).
- את דף השיקוף יכינו מחנך הכיתה ונציגי הקהל הכיתתיים בהסתמך על 4-5 דפי הכותר שבהם עסקה הכיתה בשלב ב' של הפעילות.
- דף זה נועד לשקף את הלך הרוחות הכיתתי: הן את הדעות הרוחות בקרב מרבית תלמידי הכיתה והן דעות קצה או דעות יחיד שהושמעו בכיתה.
- המנחה יעביר את "דף השיקוף" לרכז החברתי.
- מומלץ "לשווק" את ה"דף" שנובש בכיתה להורי הכיתה ולכלל קהילת בית הספר.

צדק

צדק חברתי יהודי

אסופת קטעי מידע ומקורות

שחרור העבדים

אנחנו חוזרים ב"מנהרת הזמן" לסוף ימי בית ראשון. הבבלים כבר צרים על ארץ יהודה והנביא ירמיהו מציג בשם ה' עשייה שאפשר ותציל את ירושלים מחורבן.

ירמיהו מגנה את העם על כך שהם כובשים לעבדים את אחיהם היהודים ואינם משלחים אותם לחופשי לאחר שש שנים, כדרישת התורה. הוא מאתגר את העם שישלחו לחופשי את העבדים והשפחות שאותם הם סיפחו לרשותם. העם נענה לאתגר ועושה כמצוות הנביא, אך לאחר זמן לא רב הם חוזרים בהם וכובשים בחזרה את העבדים והשפחות. וכך מגיב הקב"ה:

"והיה דבר ה' אל ירמיהו מאת ה' לאמר: כה אומר ה' א-לֵהי יִשְׂרָאֵל אֲנִי כְרִיתִי בְרִית אֶת אֲבוֹתֵיכֶם בְּיוֹם הוֹצֵאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים לֵאמֹר: מִקֵּץ שִׁבְעָה שָׁנִים תִּשְׁלַחוּ אִישׁ אֶת אֲחִיו הָעֶבְרִי אֲשֶׁר יִמְכֹּר לָךְ וְעַבְדְּךָ שֶׁשָּׁנִים וְשִׁלַּחְתּוֹ חֲפָזִי מִמֶּנּוּ וְלֹא שָׁמְעוּ אֲבוֹתֵיכֶם אֵלַי וְלֹא הָטוּ אֶת אָזְנָם:

וְתִשְׁבּוּ אִתָּם הַיּוֹם וְתַעֲשׂוּ אֶת הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי לִקְרֹא דְרוֹר אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּתְכַרְתּוּ בְרִית לִפְנֵי בְרִית אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמִי עָלֶיהָ:

וְתִשְׁבּוּ וּתְחַלְלוּ אֶת שְׁמִי וְתִשְׁבּוּ אִישׁ אֶת עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת שִׁפְחָתוֹ אֲשֶׁר שִׁלַּחְתֶּם חֲפָזִים לְנַפְשָׁם וְתִכְבְּשׁוּ אוֹתָם לְהִיזֹת לָכֶם לְעֲבָדִים וּלְשִׁפְחוֹת:

לְכֹן כֹּה אָמַר ה' אִתָּם לֹא שָׁמַעְתֶּם אֵלַי לִקְרֹא דְרוֹר אִישׁ לְאֲחִיו וְאִישׁ לְרֵעֵהוּ... וְנִתַּתִּי אוֹתָם בְּיַד אֲיִבֵיהֶם וּבְיַד מִבְקָשֵׁי נַפְשָׁם וְהָיְתָה נִבְלָתָם לְמֶאֱכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבִהֶמַת הָאָרֶץ... הַנִּי מַצֵּה נָאם ה' וְהַשְׁבַּתִּים אֶל הָעִיר הַזֹּאת וְנִלְחַמוּ עָלֶיהָ וּלְקַדּוּהָ וּשְׂרַפְהָ בָאֵשׁ וְאֶת עִיר יְהוּדָה אֲתָן שְׂמָמָה מֵאִין יֵשֵׁב."

ירמיהו לז יב-כא

אנשי ירושלים יודעים ששילוח העבדים יכול לפתוח אפשרות להצלה מחרב הכשדים ומחורבן ירושלים והמקדש, ובכל זאת אינם עומדים באתגר שהציב להם הנביא.

הנביא מצדו, בשם ה', מציב בפניהם אתגר מוסרי חברתי ודתית, השווה בערכו להצלת ירושלים מחורבן על אף החסאים הקשים של אנשי העיר שהביאו למרה.

חושבים:

1. כתוב בשתי עמודות שונות את ההצדקה שיש לשילוח העבדים ואת הגורמים שהביאו את אנשי ירושלים לחזור ולכבוש אותם למרות הכול.
2. צור רשימת דרישות/ מחירים הנדרשים מהחברה כקבוצה ומהיחידים שבתוכה כדי לממש צדק חברתי בקרבה.

פעולה בנקאית

סרטון: פעולה בנקאית

סרטון סאטירי המציג את הבנק כמי שעושק את לקוחותיו על ידי גביית עמלת פעולה על כל תזווה היכולה להיחשב כפעולה. אין שום דבר שניתן בחינם אם יש סיבה לגבות עבורו תשלום וליצור כך רווחים.

חושבים:

1. למה זה מצחיק, למרות שזה עצוב?
2. נסו להגדיר בצורה מנומקת, מפורטת ובחירה את ההיגיון שהנחה את הבנקאי.
3. שכנעתם אותנו! אז מה לא בסדר בכך?

ביאליק, מחלת היישוב:

מקור

דברים אחרונים - חיים נחמן ביאליק

בשבת, י"ט בסיוון, נפרד ביאליק לפני צאתו לחו"ל מבאי "עונג שבת" ב"אוהל שם".

הוא אמר:

"הנני יוצא חוצה לארץ מפאת מחלה. הנני מרגיש כי גם תל אביב שלנו והיישוב בכלל חולים בשעה זו. סימני המחלה נתגלו בזמן האחרון, קודם כל ביחס לאחינו פליטי החרב, האסון מגרמניה ומארצות אחרות. במקום לדאוג להם להכין פינה וצל, קורה של דירה בכלל, ולוא יהא בצריפים, ניצלנו את אסונם למען בצע כסף. 'מלחמה לה' בעמלק מדור דור', 'אשר קרך בדרך' ואומות שלמות נפסלו לבוא בקהל על 'אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים'. כיצד קיבלנו אנחנו את אחינו פליטי החרב? העלינו את שכר הדיירות וגזלנו מהם את פרוטותיהם האחרונות.

הסימן השני למחלה הוא - הספרות הבויה האוכלת אותנו כעש. ברק השטן של הזהב סימא את עינינו. אנו מתפארים בגאות ופריחה, במקום שיש רק מהומה ריקה של ספרות. דונם אחד עובר עשר פעמים מיד ליד וכל פעם עולה מחירו, ואנו חושבים שזוהי עלייה וגאות. אין ערך לקרקע מלבד מה שהיא יכולה ליתן לבני אדם למזונותיהם בשעת חירום וסכנה. אנו עושים בקרקע מה שהספרות בשעת המלחמה והמהפכות הייתה עושה בלחם. שק הקמח היה עובר עשרות פעמים מיד ליד ויש היה מגיע שוב ושוב לאותה היד, ומחירו היה עולה ומגיע לסכומים מבהילים. אבל, סוף סוף לא היה זה אלא שק קמח. ה"מיליונים" המרומים התגדרו כעשן.

סימן שלישי למחלתנו הוא - הבריחה מן הכפר אל העיר. חסד גדול עשה לנו הגורל, שנתברכנו בפועל העברי, שיצא אל הכפר לחדש את יסודות חיינו, לקשרנו אל האדמה. והנה עכשיו, עם מהומת השקר של הגאות בעיר, עזב הפועל העברי את הכפר, מפיק את העמדות הלאומיות שלנו ועובר לחיים הקלים שבעיר. ומכאן, גם תקלה אחרת. סימן רביעי למחלת השעה - העבודה הזרה, הכיבוש הגדול של עשרות שנים, המבצר הלאומי הגדול, העבודה העברית, הולך ונחרב לעינינו ואין אנו שואלים את עצמנו מה נעשה מחר, ביום פקודה וסכנה, כשפועלים נכרים ימלאו את מושבותינו, מי יעמוד לנו, מי יגן עלינו ביום סערה ושואה... והנה הסימן העיקרי למחלת השעה - ההתפוררות הפנימית האיומה, ריבות המפלגות, שנאת אחים, האוכלת בנו בכל פה, מעשי ההרס והחורבן הפנימי של המפלגות הקיצוניות, כפי שהם מתגלים מסביב למשפט הידוע. חולה הוא היישוב, וחולה תל אביב שלנו ואני במרכז אתכם ואותי שאזכה לראות בשווייץ אל הארץ סימנים של הבראה".

חושבים:

1. עין במשנה האחרונה של מסכת תענית והגדר את ההבדלים בינה לבין המתואר לעיל:
"אמר רבן שמעון בן גמליאל: לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים, שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולין שלא לבייש את מי שאין לו. כל הכלים טעונים טבילה, ובנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים. ומה היו אומרות? בחור, שא נא עניך וראה מה אתה בורר לך, אל תתן עניך בנתי, תן עניך במשפחה".
2. אומר ביאליק: "ברק השטן של הזהב סימא את עינינו". האומנם? וכיצד נניע את הכלכלה אם לא ניתן למרצים, אתגרים, מקום לשאיפות ולהתפתחות?

ריצה משותפת

מצגת

המצגת מספרת על אירוע במסגרת המשחקים הפאראולימפיים [אולימפיאדה לבעלי מוגבלויות]. עם תחילת מירץ 100 מ' "נשבר" אחד מתשעת המתמודדים ונותר במקומו. חבריו הפסיקו את ריצתם וחזרו לאסוף אותו. המירץ הסתיים כשכל התשעה חצו יחדיו את קו הגמר. סיפור זה מובא כמשל למירץ החיים הכלכלי וההצעה לצדק חברתי.

חושבים:

1. האם את/ה מזדהה עם דרך התגובה של השותפים למירץ?
2. תשובתך הייתה מן הסתם חיובית, כיוון שהמעשה הוא באמת מרגש, אצילי וחברתי. אבל האם המעשה היה גם נכון? האם אין זה טיבה ואופייה של תחרות ספורט אישית, שבה כל אחד ממוקד בהצלחתו הפרטית? האם הם לא שברו בדרכם את חוקי המשחק הספורטיבי? חשבו על צופה שהשקיע כסף כדי לראות תחרות ספורט, ומבקש כעת את כספו בחזרה כיוון שלא קיבל את התמורה המתאימה לתשלום. האם אינו צודק? תארו לעצמכם שבכל התחרויות היו המתמודדים מתנהגים כך, איפה הייתה התסיסה הספורטיבית? מי היה מגיע לצפות במשחקים?
3. אם נמשיל את הסיפור הספורטיבי הנ"ל למירץ החיים הכלכלי, האם תרגיש/י הזדהות גדולה יותר עם הסענות שלעיל? הרי כזו היא הכלכלה - כל אחד עושה את המיטב שהוא יכול וצריך כדי להתמודד עם הנקודה שאליה הגיע. צדק חברתי ושותפות כלכלית זה יפה מאוד, אבל האם כך אפשר להגיע לגולים של כלכלה מתקדמת?
4. הציון טיטונים מסודרים המצדיקים, בכל אופן, את מעשה הספורטאים.
5. האם הספורט כולל בתוכו גם את ערך החברות? מה קודם/כפוף למה בתורת הספורט - התחרותיות או החברות? האם מוצדק לנצח בכל מחיר?
6. הספורט עצמו הוא תחום אחד ממכלול התחומים והערכים בחיים. בשקלול של כל הערכים, האם תחרותיות, הישגיות וניצחון גוברים על ערכים אחרים או כפופים להם?
7. פרטו את הערכים הכלולים בהגדרה "ערכים אחרים" שבשאלה הקודמת.

החיים כהשתקפות

מצגת

המצגת מספרת על טיול של אב ובנו, שבמהלכו מתוודע הבן לתופעת ההדד. האב אינו מסביר לבן רק את התופעה הפיזית, אלא בעיקר את ההקבלה לחיים ואת משמעותה. המסר: החיים מחזירים לך בחזרה את כל מה שאתה עושה, אם טוב ואם ההפך.

חושבים:

1. "ואהבת לרעך כמוך" - יש מפרשים: אהוב את חברך, כפי שאתה מצפה שיאהב אותך. האם בעיניך זה תמצות נכון של המצגת?

ארבע מידות באדם:

האומר שלי שלי, ושלך שלך - זו מידה בינונית;

ויש אומרים, זו מידת סדום.

שלי שלך, ושלך שלי - עם הארץ.

שלי שלך, ושלך שלך - חסיד.

שלך שלי, ושלי שלי - רשע.

מסכת אבות ה, ט

2. האם זה משתקף גם בהיגד: "שלי - שלך, שלך - שלי". אם כן, מדוע לדעתך המשנה במסכת אבות (פרק ה) מתייחסת לעמדה זו כ"מידה בינונית"?
3. מה משתקף מעמדת המשנה כלפי יחסי תן/קח באמירה: "שלי שלך ושלך שלך - חסיד"?

תיקון העולם

לקראת הכניסה לארץ, נערכים בני ישראל לחלוקת הנחלות לפי שבטים ובתי אב. והנה אל הנהגת העם ויגש חמש בנות:

"ותקרבנה בנות צלפחד בן חפר..."

ותעמדנה לפני משה ולפני... לאמר: אבינו מת במדבר... ובנים לא היו לו: למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו כי אין לו בן תנה לנו אחזה בתוך אחי אבינו: ויקרב משה את משפטן לפני ה': ויאמר ה' אל משה לאמר: כן בנות צלפחד דברת בתן תתן להם אחזת נחלה בתוך אחי אביהם והעברת את נחלת אביהן להן: ואל בני ישראל תדבר לאמר איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו".

(במדבר כו, א-ה)

חושבים:

1. משה רבנו ידע את ההלכה שרק בנים נוחלים ירושה ולא בנות. מדוע, לדעתך, הוא לא הבהיר לבנות צלפחד שזו ההלכה וצריך להסתדר אתה? מדוע הקריב את משפטן לפני ה'?
 2. מדוע מקבל הקב"ה את בקשת בנות צלפחד ולשם כך מורה הלכה חדשה?
 3. הרב יהודה עמיסל ד"ל נהג לומר שכשיהודי יגיש לרב עם בעיה אמתית, אי אפשר לומר לו "זו ההלכה. תסתדר אתה". חייבים למצוא כל דרך לסייע בידו.
 4. הגדר לאור אמירה זו את אחריותו של רב/ מנהיג. הגדר כללים וגבולות לגישה זו.
- לאור הל"ל, האם יש לדעתך חובה על הציבור, פרטים וכלל, למחות/ להעיר/ להאיר על צרכים חברתיים או על עוולות חברתיות?

"הלל התקין פרוחבול מפני תיקון העולם"

אין פוּדִין את השבויים יותר על כדי דמיהן מפני תקון העולם,
ואין מברִיחִין את השבויין מפני תקון העולם...
ואין לוקחים ספרים, תפילין ומוחוות מן הגוים יותר על כדי דמיהן מפני תקון העולם.

(מסכת נטין פרק ד, משנה ו')

חושבים:

"תיקון העולם" הוא יסוד פנים-הלכתי המאפשר גישור בין מסקנות עיון הלכתי לצרכים אמיתיים העולים משטף החיים.

1. האם התקנת תקנות "מפני תיקון העולם" היא אפשרות/ זכות/ חובה?
2. מי יכול/ מוסמך/ אחראי להתקנת תקנות אלה?
3. לאור הל"ל, האם יש לדעתך חובה על מנהיגי ציבור לאתר צרכים חברתיים או עוולות חברתיות ולהתייחס אליהן?

אחריות חברתית (א)

"לעולם ידחוק אדם עצמו ויתגלגל בצער ואל יצטרך לבריות ואל ישליך עצמו על הצבור, וכן צו חכמים ואמרו עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות, ואפילו היה חכם ומכובד והעני יעסוק באומנות ואפילו באומנות מנוולת ולא יצטרך לבריות, מוטב לפשוט עור בהמות נבלות ולא יאמר לעם: חכם גדול אני, כהן אני, פרנסוני. ובכך צו חכמים, גדולי החכמים היו מהם חוטבי עצים וגושאי הקורות ושואבי מים לגנות ועושי הברזל והפחמים ולא שאלו מן הצבור ולא קיבלו מהם כשנתנו להם.

כל מי שאינו צריך ליטול ומרמה את העם ונוטל אינו מת מן הזקנה עד שיצטרך לבריות, והרי הוא בכלל ארור הגבר אשר יבטח באדם,

וכל מי שצריך ליטול ואינו יכול לחיות אלא אם כן נוטל כגון זקן או חולה או בעל יסורין ומגיס דעתו ואינו נוטל, הרי זה שופך דמים ומתחייב בנפשו ואין לו בצער אלא חסאות ואשמות, וכל מי שצריך ליטול תציער ודחק את השעה וחיה חיי צער כדי שלא יטריח על הצבור אינו מת מן הזקנה עד שיפרנס אחרים משלו, ועליו ועל כל כיצא בזה נאמר ברוך הגבר אשר יבטח בה".

(משנה תורה לרמב"ם, הלכות מתנות עניים פרק י', הלכות יח-יט)

חושבים:

1. פעם נפטר אחד מחברי הקהילה. אמרו עליו שהוא מת מרעב. הגיב אחד הנוכחים ואמר: "הוא לא מת מרעב, הוא מת מבושה". א. הסבר, לאור דברי הרמב"ם הראשונים, את דברי אותו נוכח. ב. הגדר את החובה שהייתה על אותו נפטר.
2. מצד אחד הייתה אחריות על האדם לדאוג לעצמו. האם, מצד אחר, הייתה גם חובה ואחריות כלשהי על הקהילה?
3. במחצית השנייה של הציטוט לעיל, מתייחס הרמב"ם לשלושה סוגי אנשים. הגדר אותם.
4. מה האחריות המוטלת על כל אחד משני הראשונים?
5. מה האתגר שאותו נוטל על עצמו האדם השלישי? מהו הגבול שאותו אסור לו לעבור?

אחריות חברתית (ב)

"מי שהניח יתומים, מקצתן גדולים ומקצתן קטנים, ורצו לחלוק בנכסי אביהן כדי שייטלו הגדולים חלקן, מעמידן בית דין אפטרופוס לקטנים ובורר להן החלק היפה. מי שמת והניח יורשין גדולים וקטנים צריך למנות אפטרופוס שיהיה מתעסק בחלק הקטן עד שיגדיל, ואם לא מנה, חייבין בית דין להעמיד להן אפטרופוס עד שיגדיל, שבית דין הוא אביהן של יתומים".

(משנה תורה לרמב"ם, הלכות נחלות פרק י', הלכות ד-ה)

חשובים:

1. כיצד מגדיר הרמב"ם את בית הדין ביחס ליתומים? מה המשמעות הערכית של הגדרה זו? מדוע דווקא בית הדין קיבל את ההגדרה הזו?
2. מה המשמעות המעשית של ההגדרה? מה גבולות האחריות של בית הדין?
3. לאילו חלקים נוספים בחברה אפשר להרחיב את אחריות בית הדין כ"אבא שלהם"?
4. הגדר באופן כללי את אחריות החברה וצניעה לפרטים, לקבוצות ולחברה כולה במישור החברתי.

כישורי חיים

נספח מס' 1

מ י ל י ו נ י ם / אתי אנקרי

יש כמוני מיליונים אנשים בני תמותה, בלי כסף, לא שווים פרוטה.	יש כמוני מיליונים מתגלגלים ברחובות, יש כמוני מיליונים בכל מיני צורות.	אני יודעת שהכסף לא חשוב, אני יודעת אם הקץ, אולי יום אחד ישוב, אני יודעת שאתה יודע שאני יודעת שלחשוב עליי זה סתם בבוז של זמן שעובר עלינו, גם בלעדיו הוא יית.
אתה זוכר את סוּחן, הבכירה מהבנק, נתנה לי הרבה אהבה, בעיקר הפשטות הקסימה אותה, נגעתי ללבה.	יש כמוני מיליונים אנשים בני תמותה, בלי כסף, לא שווים פרוטה.	אני יודעת שאתה יודע שאני יודעת שאני לא יודעת כלום, אבל מישור היום דרך עליי ואני לא יכולה לקום.
זה לקח לה קצת זמן לתפוס את העניין, לשנות את הגישה שלה אליי, היא הבינה שאין לי מזומן, והפשיטה את כבודי מעליי.	אני יודעת שהבריאות חשובה יותר מכסף, הרבה יותר, ועל אהבה אין מה לדבר, אסור בשום פנים ואופן לוותר.	אני יודעת שאתה יודע – השתכרתי החודש לא רע, ובכל זאת הם הגיעו להוציא לפועל אצלי בדירה.
אתה יודע שאני יודעת שאתה יודע שאני לא יודעת כלום, ממרומי מעלתה לא יכולתי לקום.	אני יודעת יש חובות מגלגלים, מתגלגלים עלינו ביקום, או אם היום נפלותי, אולי מחר אני אקום.	לקחו ת'סליוויז', ת'ארון, את המגירה, שפכו את מה שאין בתוכה, אני יודעת שזה לא צודק, ואין לי הוכחה.
יש כמוני מיליונים מתגלגלים ברחובות, יש כמוני מיליונים בכל מיני צורות.	אני יודעת שאתה יודע שאני יודעת שאני לא יודעת כלום, אבל מישור היום דרך עליי ואני לא יכולה לקום.	ניסיתי להגיד שהמסים הורגים כל הניין, והם אמרו לי שהם לא גונבים, הם לוקחים ברישיון.
יש כמוני מיליונים, אנשים בני תמותה, בלי כסף, לא שווים פרוטה. היום זה אני, מחר זה אתה. בלי כסף... לא שווים פרוטה.	יש כמוני מיליונים מתגלגלים ברחובות, יש כמוני מיליונים בכל מיני צורות.	אני יודעת שאתה יודע שאני יודעת שאני לא יודעת כלום, אבל איך שזה קרה לי לא יכולתי לקום.

חושבים:

- "אני יודעת... אבל...", "אני יודעת... ובכל זאת..."
"אני יודעת" מייצג את האדם הפשוט שרוצה להאמין בצדק חברתי ומוכן להשקיע עבורו.
- "אבל..." ו"בכל זאת..." הם כל אותם איזונים ואנשים שבמצאויות גורמים להתאכזב, "להתחפר" ולהתייאש מצדק חברתי אמתי. לא להאמין בו - גם בצדק וגם בעצמו.
- האם אפשר להתעלם מ"סטירות הלחץ" של המציאות? האם להיות "דון קישוט"?
- האם יש לנו היכולת להתעלם מהצורך בצדק חברתי? האם אין זה נכון ש"היום זה אני, מחר זה אתה"?
- הצע דרכים מעשיות לנישור בין הרעיון הערכי למציאות הסובבת, רעיון יצירתי שיאפשר לך להיות גם אדם וגם ערכי.

העם דורש צדק חברתי (יהודי)

"אח שלי"

האומנם כולנו אחים?
בחצור הגלילית, בירוחם
ובמדינת תל אביב?

האם לא כולנו בדרך
למטה עם מחירי
הדיר, המזון והחינוך?

"משכנתא"

הלוואה בריבית שאדם
מקבל ממוסד כספי או
אדם פרטי בערבות ביתו או
קרקעותיו (אבן שושן).
טוב או רע?

רמב"ן: "וטעם וחי אחיך
עמך - שיחיה עמך והיא
מצות עשה להחיותו..."
קל או קשה?

"וכי-ימוך אחיך ומטה ידו עמך
והחזקת בו גר ותושב וחי עמך.

אל תקח מאתו נשך ותרבית ויראת
מאלהיך וחי אחיך עמך.

את כסףך לא תתן לו בנשך ובתרבית
לא תתן אֶכְלָךְ..."

ויקרא, פרק כה, פסוקים לה-לו

היזכר בגלי המחאה החברתית.
רשום שלוש דרישות של ציבור
המפגינים.

האם הן עולות בקנה אחד עם
הפסוקים מספר ויקרא?

אח שלי

דף משימה זוגי

קראו את קטע המידע שקיבלתם ובצעו את המשימות שלהלן:

1. סכמו בכמה מילים את הרעיון המרכזי המוצג בקטע.
2. האם הקטע שקראתם ריגש אתכם? מדוע?
3. הקטע מציג קושי מסוים בנוגע לנושא צדק חברתי. מהו הקושי?
4. האם מוצע בקטע הג'ל פתרון? מהו?
5. היערכו להצגת תוצרי החשיבה שלכם בפני המליאה.

אח שלי

דף משימה קבוצתי

קראו את קטעי המידע שקיבלתם ובצעו את המשימות שלהלן:

מחאת הקוטג'

1. תנו כותרת המושכת את הלב ונוגעת במהות כל קטע.

2. כל אחד מקטעי המקורות שלפניכם מציג קושי. רשמו מתחת לכל קטע מהו הקושי.

3. בחלק מן הקטעים מוצע פתרון. מהו הפתרון? האם אתם מזדהים עם פתרון זה?

4. מהו הקטע שריגש אתכם כקבוצה, יותר משאר הקטעים? מדוע?

בחרו נציג/ה שיעביר את בחירתכם בפני המליאה.

אלוי מעצבנים

אלוי משמחים

וחי אחיר עמך -
צדק חברתי יהודי
אלו דברים ש....

אני לוזני אשכנז

רשני אי אגם

אח...כ

אני לוזני אשנא

דף שיקוף צדק חברתי יהודי

חשוב לנו לציין כי כמה תלמידים רצו לדבר על...

הסוגיות העיקריות שבהן עסקה הכיתה היו:

אנחנו רוצים לשתף ברעיונות או בסיפורים מרגשים שעלו במהלך הביור...

רעיונות מעשיים ... פרויקטים ... יוזמות ...

אנחנו, תלמידי כיתה , מציעים בזאת:

להלן כמה דעות מיעוט שלא זכו להסכמה, עוררו מחלוקת, או אפילו חוסר נחת:

להלן עוד כמה רעיונות טובים שעלו בכיתתנו, והחלטנו לוותר עליהם. בשלב זה.

בשלב ראשון החלטנו לפעול בנושא צדק חברתי
בדרך הבאה:

רשמו:

מצי הקהל:

מחנך הכיתה:

בחוברת **הקהל למען ציון תשע"ג** מופיע מודל מפורט של כל שלבי
ה"הקהל", החל משלבי ההכנה של בחירת הנושאים, התוויית תהליך כיתתי
מפורט, קווים מנחים לתהליך בית ספרי וכן פירוט של כל שלבי הביניים.
תפקידו כמנהיגי חינוך במטה ובבית הספר לאסוף את האנשים, להמציא
עבורם את הכלים, החוברות, הדפים, הפעילויות - את התשתית, וכמובן
להיטיב להביט ולראות את התכנית השלמה.
אך מעבר לכך, תפקידו כאנשי חינוך - **לאסוף את האנשים - את הנערים
והנערות, ולטעת בהם את האמונה בכוחם!**
**לטעת בהם את האמונה כי דעתם עשויה להשפיע, וכי אהבתם לחברה,
למדינה ולעם - בכוחה לחולל שינוי.**

אפרת עמנואל
מיכל דה-האן
ד"ר נדי מבר